

STAROTESTAMENTOWE TYPY OSOBOWE W EWANGELII DZIECIŃSTWA WEDŁUG MATEUSZA

Streszczenie

Ewangelia dzieciństwa autorstwa Mateusza stanowi wyjątkową część pierwszej księgi Nowego Testamentu. Ewangelista opisuje wydarzenia poprzedzające publiczno-mesjańską działalność Jezusa z Nazaretu. Cel narracji tych wydarzeń pozostaje zgodny z zamysłem całego dzieła: ukazanie osoby Jezusa Chrystusa jako Zbawiciela i Mesjasza zapowiadanego w Starym Testamencie. Tym samym nieprzypadkowe role odgrywają postaci, które Mateusz umieszcza w poszczególnych perykopach, jak chociażby Józef Oblubieniec, Herod czy mędrcy ze Wschodu. One również mają swoje odniesienia do ST. Jakże są więc powiązania pomiędzy tymi osobami? Na co należy zwrócić uwagę przy opisywaniu zależności między nimi? W końcu, jaki jest sens metody egzegetycznej, która opiera się na wykazywaniu podobieństw i różnic? Zamiarem niniejszego artykułu będzie próba odpowiedzi na powyższe pytania oraz wykazanie zależności typologicznych występujących pomiędzy bohaterami opowiadań Ewangelii dzieciństwa autorstwa Mateusza a postaciami starotestamentowymi.

Słowa kluczowe: typologia, Ewangelia Dzieciństwa, Mt 1-2.

WPROWADZENIE

W Kazaniu na górze Jezus odnosi się do roli Starego Przymierza w Jego własnym posłannictwie:

Nie sądzicie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić (Mt 5,17)¹.

Dla autorów ewangelii oczywiste było, że osoba Jezusa Chrystusa stanowi kontynuację Objawienia zawartego w Starym Testamencie [dalej: ST]. Dla przeciętnego odbiorcy, znającego chociaż pobieżnie biblijną historię zbawienia, lektura Nowego Testamentu [dalej: NT] nieuchronnie wywołuje skojarzenia z osobami, wydarzeniami i motywami pojawiającymi się w ST. Na podstawie tych obserwacji już wczesnochrześcijańscy egzegeci czy ojcowie Kościoła doszukiwali się zbieżności pomiędzy poszczególnymi wydarzeniami Starego i Nowego Przymierza. Takie

---

* Łukasz Pluta – ur. 7 grudnia 1996 r. w Dzierżoniowie; doktorant Szkoły Doktorskiej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: lukaspluta96@o2.pl.

¹ Wszystkie cytaty z Pisma Świętego pochodzą z: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia, wydanie V na nowo opracowane i poprawione*, Poznań 2013, chyba że co innego wyraźnie zaznaczono.

podejście dało początek egzegetycznemu zjawisku określanemu terminem «typologia biblijna».

Tego typu zależności widnieją już na pierwszych stronach każdej z ewangelii. W sposób szczególny widać to w Ewangelii Mateusza, który, podobnie jak Łukasz, rozpoczyna swoje dzieło od opisu wydarzeń traktujących o okolicznościach narodzenia Jezusa Chrystusa, jak i o samym Jego dzieciństwie. Te dwa wyjątkowe rozdziały (Mt 1-2) Ewangelii Mateusza cechuje różnorodność literacka, charakterystyczna struktura czy wiodąca myśl teologiczna, która ma swoją kontynuację w dalszych rozdziałach jego dzieła. W nich to można dostrzec bogactwo związków ze starotestamentowymi tekstami.

1. TYPOLOGIA BIBLIJNA JAKO SPOSÓB INTERPRETACJI TEKSTÓW BIBLIJNYCH

Problematyka interpretacji Pisma Świętego podejmowana jest już od czasów starożytnych. W tekstach NT można znaleźć sceny, które jednocześnie sygnalizują chęć i niemożność rozumienia Pisma Świętego (por. Dz 8,30-35). To niezrozumienie słowa Bożego nie wynika z braku możliwości jego interpretacji w ogóle, lecz z braku właściwego klucza interpretacyjnego, bez którego czytelnik nie jest w stanie w pełni odczytać przesłania płynącego z Biblii. Problem ten nie jest więc czymś nowym i szczególnym w dzisiejszych czasach. Niemniej jednak prawdą jest, iż rozwój nauki i dziedzin pomocniczych (filologii klasycznej i hebrajskiej, archeologii biblijnej, historii starożytnej i krytyki literackiej) znacząco wpłynął na rozwój współczesnej teologii i egzegezy biblijnej. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele* stanowi kompendium wiedzy na temat historii, rozwoju, metod i zastosowania egzegezy w życiu Kościoła, zarówno w aspekcie naukowym, doktrynalnym, jak i pastoralnym. Istnieją różne sposoby interpretacji Biblii, które powyższy dokument oraz inne opracowania wymieniają i szeroko komentują².

Metodą najpowszechniejszą i nieodzowną w naukowym studium tekstów starożytnych, w tym także Pisma Świętego, jest metoda historyczno-krytyczna³. Jej głównym celem jest wydobyć z tekstu historycznego okoliczności jego powstania, danych o jego autorze, adresatach oraz ogólnym środowisku kulturowym i intelektualnym. Metoda ta wykorzystuje zasoby krytyki literackiej, począwszy od krytyki tekstu, na krytyce redakcji kończąc. Szuka ona znaczenia tekstualnego, a więc sensu wyrazowego w danym kontekście (fragmencie lub jednostce tekstu), oraz znaczenia relacyjnego (w relacji do całej księgi albo całego Pisma Świętego)⁴. Jak przedstawia dokument Papieskiej Komisji Biblijnej, nie tylko sens wyrazowy

² Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Poznań 1994 [dalej: PKB]; J. Czerny, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Opole 1997, s. 225-247 oraz wiele innych.

³ PKB, s. 26.

⁴ R. Bartnicki, K. Klósek, *Metody interpretacji Nowego Testamentu: wprowadzenie*, Kraków 2014, s. 13-15.

jest istotny w interpretacji Biblii. Niekiedy, aby lepiej zrozumieć treść i przesłanie tekstu, należy szukać sensu duchowego (typicznego). Jednym ze sposobów duchowej interpretacji tekstów jest typologia biblijna, o której mówi się, że „[...] należy nie tyle do Pisma Świętego, co do rzeczywistości w Nim przedstawianych”⁵.

1.1. TYPOLOGIA – DEFINICJA

Katechizm Kościoła Katolickiego definiuje typologię biblijną, stwierdzając, że

[...] rozpoznaje ona w dziełach Bożych ST figury tego, czego Bóg dokonał w pełni czasów w Osobie swego Syna⁶.

Interpretacja typologiczna przedstawia niewyczerpaną dotąd treść ST w kontekście NT oraz wartość ST dla wszystkich chrześcijan⁷. Typologia biblijna jest sposobem interpretacji tekstów biblijnych o charakterze historycznym lub literackim. Jej celem jest ukazanie zależności pomiędzy postaciami, wydarzeniami, motywami lub rzeczami (tj. ogólnie typami, figurami, obrazami) występującymi w ST a obecnością tożsamyh elementów w NT. Typom ST odpowiadają antytypery NT. Przy tego rodzaju interpretacji uwzględnia się podobieństwa i różnice istniejące między danymi figurami. Typologia biblijna jest więc narzędziem, przy pomocy którego można odkryć nowy, nieznaną sens, który jest zamiarem Boga, jako Autora objawienia zawartego w Piśmie Świętym. Taki rodzaj nowo poznanego sensu nosi nazwę sensu typicznego⁸.

H.A. Virkler definiuje typ w następujący sposób:

Typ jest ogólnie ustaloną reprezentatywną zależnością, która pewne osoby, wydarzenia czy instytucje łączy z odpowiadającymi im osobami, wydarzeniami i instytucjami występującymi w późniejszym okresie historii zbawienia⁹.

Relacja typ – antytyp powinna odznaczać się pewnym podobieństwem, tak aby rzeczywistość zapowiadająca została w sposób właściwy przyrównana do rzeczywistości zapowiadanej. Analizując typy osobowe, należy zwrócić szczególną uwagę

⁵ PKB, s. 71.

⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2012, nr 128.

⁷ Benedykt XVI, *Verbum Domini. Adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Poznań 2010, nr 41.

⁸ S. Szymik, *Typologia biblijna* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz, k. 1238.

⁹ H.A. Virkler, *Hermeneutics: Principles and Processes of Biblical Interpretation*, Ada Township 1981, s. 184: „Type is a preordained representative relationship which certain persons, events, and institutions bear to corresponding persons, events and institutions occurring at a later time in salvation history”.

na podobieństwa związane z daną osobą, jak choćby: wydarzenia z jej życia, cechy charakteru, funkcje pełnione w społeczeństwie czy misja powierzona przez Boga¹⁰.

W Piśmie Świętym występują opisy postaci lub wydarzeń relacjonowane przez ewangelistów bądź apostołów, które wyjaśniają ich sens poprzez zestawienie ze sobą konkretnych figur czy obrazów (1 P 3,20-22). Co więcej, sam Jezus mówi o sobie w ten sposób, np. odnosi On historię Jonasza do swojej śmierci i zmartwychwstania (Mt 12,39-40) i zestawia wywyższenie węża miedzianego na pustyni z wywyższeniem Syna Człowieczego (J 3,14-15). Z kolei w Liście do Hebrajczyków autor zestawia kapłaństwo Melchizedeka z kapłaństwem Chrystusa (por. Hbr 7)¹¹.

Typologia biblijna znalazła uznanie także wśród twórców okresu patrystyki i była wykorzystywana w kontekście apologetycznym (św. Ireneusz z Lyonu, św. Justyn, Tertulian), pokazując spójność, ciągłość i korelacje Starego i Nowego Testamentu. Ten sposób odczytywania Pisma pomagał toczyć dyskusje apologetyczne z Żydami i gnostykami¹². Traci ona natomiast swój wydźwięk polemiczny, kiedy stosuje się ją, nawiązując do liturgii, do sakramentów życia chrześcijańskiego i do Kościoła. Przybiera wtedy kontekst sakramentalny i eklezjalny, np. Tertulian uważał, że przekroczenie Morza Czerwonego i zatopienie faraona jest typem chrztu, odzyskania wolności i pokonania szatana¹³.

1.2. KLASYFIKACJA TYPÓW

Typy można podzielić pod względem treści na trzy rodzaje: dogmatyczny (typy zapowiadają przyszłe dzieje zbawienia), anagogiczny (figury pouczają o eschatologicznej szczęśliwości wiernych) oraz tropologiczny (typ odwołuje się do moralnego życia człowieka)¹⁴. Wyżej wymienione charakterystyki typów mogą zachodzić w Biblii jednocześnie bądź osobno¹⁵. Oto przykład typu o charakterze mieszanym: Jerozolima w sensie wyrazowym oznacza stolicę Judy i Izraela, Miasto Święte; w sensie typicznym (duchowym) jest zapowiedzią Kościoła (dogmatyczny), ojczyzny niebieskiej (anagogiczny) i duszy człowieka usprawiedliwionego, uświęconego (tropologiczny)¹⁶.

¹⁰ M. Zborowski, *Typologie chrystologiczne, czyli Orygeneses próba odpowiedzi na pytanie, Kim jest Jezus?: na podstawie komentarzy i homilii do ewangelii synoptycznych*, „Resovia Sacra” 2015, nr 22, s. 369.

¹¹ A. Baum, *Typologia* [w:] *Praktyczny słownik biblijny*, red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1994, k. 1340.

¹² B. McNeil, *Typologia* [w:] *Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. R.J. Coggins, J.L. Houlden, Warszawa 2005, s. 894.

¹³ Tertulian, *De Baptismo* cap. IX, PL 1, 1209-1210.

¹⁴ J. Szłaga, *Hermeneutyka biblijna* [w:] *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań 1986, s. 192.

¹⁵ J.K. Pytel, *Objaśnienie sensu biblijnego w Kościele*, Gniezno 1996, s. 36.

¹⁶ J. Szłaga, *Hermeneutyka biblijna*, dz. cyt., s. 192.

Z kolei J.E. Smith klasyfikuje typy następująco:

- 1) typy osobowe – konkretne postacie, zarówno te bardziej oczywiste: Melchizedek¹⁷, Mojżesz¹⁸, Adam¹⁹, Dawid²⁰, Jozue²¹, jak i te mniej oczywiste, jak Noe, Józef Egipski, Samson, Elizeusz, Hiob, Jonasz²²;
- 2) typiczne urzędy – Mesjasz nazywany jest królem (Łk 1,31-32), prorokiem (Mt 21,11.46), kapłanem (Hbr 7,1-28), co pozwala myśleć w ST o tych urządach jako o typach;
- 3) typiczne wydarzenia – pośród wydarzeń wymienionych w ST, są takie, które NT wymienia jako typiczne: ocalenie Noego, jego rodziny i zwierząt przez arkę jako zapowiedź ocalenia przez chrzest (1 P 3,20-21), zesłanie manny jako zapowiedź „chleba żywego” (J 6,48-51), wzniesienie miedzianego węża jako zapowiedź wywyższenia Chrystusa na krzyżu (J 3,14);
- 4) typiczne miejsca – Jerozolima jako *Nowe Jerozalem* (Ap 21,1-2)²³, Egipt jako miejsce ucieczki Mojżesza (Wj 2,15) i Jezusa (Mt 2,13-14)²⁴, Przybytek i jego kult jako zapowiedź Eucharystii²⁵;
- 5) typiczne przedmioty – Arka Przymierza jako typ Maryi²⁶, chleby pokładne jako zapowiedź Eucharystii²⁷;
- 6) typiczne święta – Pascha żydowska jako zapowiedź Eucharystii²⁸.

1.3. ZASADY INTERPRETACYJNE WŁAŚCIWE TYPOLOGII BIBLIJNEJ

Aby móc stwierdzić, czy dany fragment NT przejawia cechy typologii względem konkretnego tekstu ST, nowotestamentowy opis musi spełniać odpowiednie kryteria zależności. Dale C. Allison przedstawia je następująco²⁹:

¹⁷ R. Krawczyk, *Typy Chrystusa Pana w Starym Testamencie*, „Studia Warmińskie” 40 (2003), s. 12-14.

¹⁸ Tenże, *Mojżesz w historii zbawienia*, „Studia Elbląskie” 15 (2014), s. 112.

¹⁹ M. Ernst, *Adam-Chrystus typologia* [w:] *Nowy leksykon biblijny*, red. F. Kogler, R. Egger-Wenzel, M. Ernst, tłum. M. Szczepaniak, Kielce 2011, s. 9.

²⁰ J.E. Smith, *Biblical Typology*, [b.m.w.], 2018, s. 120-121.

²¹ A. Tronina, *Jozue – Jezus. Biblijna typologia zbawiciela*, „Verbum Vitae” 2002, nr 1, s. 41-56.

²² M. Zborowski, *Typologie chrystologiczne...*, art. cyt., s. 370-380.

²³ A. Gibek, *Chrystologiczne τόποι (miejsca) w Ewangelii dzieciństwa według św. Mateusza*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 69 (2016), nr 3, s. 225.

²⁴ Tamże, s. 227-229.

²⁵ M. Majewski, *Budowa Przybytku dopełnieniem dzieła stworzenia. Analiza Wj 40 w aspekcie Rdz 1*, s. 28, <<https://upjp2.academia.edu/MarcinMajewski>> [dostęp: 16.03.2022].

²⁶ B. Poniży, *Maryja Arką Przymierza i Córką Syjonu: releksja motywów Starego Testamentu w Łk 1-2*, „Salvatoris Mater” 1 (1999), nr 3, s. 205.

²⁷ J. Stefański, *Dlaczego Jezus nazywał siebie „Chlebem Życia”?*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 70 (2017), nr 1, s. 32.

²⁸ R. Bartnicki, *Pascha żydowska a chrześcijańska ofiara eucharystyczna*, „Studia Theologica Varsoviensia” 18 (1980), nr 1, s. 119.

²⁹ D.C. Allison, *The New Moses. A Matthean Typology*, Minneapolis 1993, s. 19-20.

- 1) bezpośrednie zestawienie – autor może obejść niejednoznaczność, niejasność przez proste porównanie, jak np. w J 3,14: „A jak Mojżesz wywyższył węża na pustyni, tak potrzeba, by wywyższono Syna Człowieczego”. Autor fragmentu NT wymienia wprost osobę, zjawisko, wydarzenie ze ST;
- 2) niebezpośredni cytat lub zapożyczenie – fragment tekstu ST może zostać przyjęty bez formuły cytowania i umieszczony w NT;
- 3) podobne okoliczności – wydarzenie z NT może mieć na celu wspomnienie jednego z wydarzeń starotestamentowych o zbliżonych okolicznościach;
- 4) słowa klucze albo zdania – autor opisując swoją historię, wykorzystuje słowa i zdania z innego, podobnego i dobrze znanego tekstu;
- 5) podobna struktura narracyjna – struktura (układ zdań i sposób narracji) tekstu z NT jest analogiczna do tekstu ze ST;
- 6) porządek słów, sekwencja sylab, rezonans poetycki – rytm lub długość zdań, a także wzorce słów w danym tekście mogą stanowić aluzję do innego opisu.

Z kolei J.K. Pytel przedstawia to nieco inaczej, w sposób bardziej uproszczony. Aby można było mówić o wystąpieniu zależności typologicznej pomiędzy postaciami, przedmiotami czy wydarzeniami biblijnymi, muszą zostać spełnione następujące trzy warunki:

- 1) dana rzeczywistość musi być rzeczywistością historyczną (przejście przez Morze Czerwone, por. Wj 13,17-22; 14,15-31) lub literacką (Jonasz trzy dni i trzy noce we wnętrzościach wielkiej ryby, por. Jon 2,1-2). Aby tym rzeczywistościom móc przypisać sens wyższy, typiczny, muszą one przede wszystkim posiadać sens wyrazowy³⁰;
- 2) jest rzeczywistością podobną (kapłan Melchizedek i Jezus Chrystus, por. Rdz 14,17-20; Ps 110,4; Hbr 7,1-28)³¹. Nie jest konieczne, aby podobieństwo było obecne w każdym porównywalnym aspekcie. Niekiedy autor natchniony celowo pomija różnice, jakie zachodzą pomiędzy danymi figurami³²;
- 3) jest rzeczywistością potwierdzoną przez objawienie, tj. Pismo Święte³³ lub Tradycję³⁴.

³⁰ J.K. Pytel, *Objaśnienie sensu biblijnego w Kościele*, dz. cyt., s. 36.

³¹ Tamże, s. 36.

³² J. Szłaga, *Hermeneutyka biblijna*, dz. cyt., s. 193.

³³ NT przytacza wydarzenia, postaci czy rzeczy, mówiąc o nich, że są obrazami (Hbr 10,1), wzorami do naśladowania (1 Tes 1,7; 2 Tes 3,9). Dla przykładu: dwie żony Abrahama – Sara i Hagar są typami dwóch Testamentów (Gal 4,24), postać Jonasza jest typem Chrystusa Zmartwychwstałego. Zob. J. Szłaga, *Hermeneutyka biblijna*, dz. cyt., s. 192.

³⁴ Autor Listu Barnaby pisze: „Miał on złożyć w ofierze za nasze grzechy naczynie swego ducha, aby się wypełniła figura urzeczywistniona na Izaaku, który został złożony w ofierze na ołtarzu” (7,3; PG 2, 744). Z kolei św. Justyn w *Dialogu z Żydem Tryfonem* pisze: „Otóż bywało, że Duch Święty istotnie stworzył rzecz, która była figurą tego, co się stać miało. Bywało również, że wypowiadał słowo o tym, co się miało w przyszłości zdarzyć, a mówił tak, jak gdyby się te rzeczy w tej właśnie chwili działy albo już się nawet dokonały. Kto to czyta, a nie zna tych zasad, nie będzie mógł podążać, jak trzeba, za słowami proroczymi” (Dial. 114; PG 6, 737). Zob. J. Szłaga, *Hermeneutyka biblijna*, dz. cyt., s. 192.

Przedstawione wyżej przykłady możliwej klasyfikacji typów oraz zasad warunkujących występowanie danej zależności typologicznej mogą świadczyć niekiedy o trudności oraz złożoności procesu oceny i stwierdzenia jej występowania. Tym samym wydają się być wystarczające, aby klarownie i sensownie przedstawić starotestamentowe typy osobowe występujące w Ewangelii dzieciństwa według Mateusza.

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNO-LITERACKIE EWANGELII DZIECIŃSTWA WEDŁUG MT 1-2

Jak wspomniano powyżej, Ewangelia dzieciństwa określa się pierwsze dwa rozdziały Ewangelii według św. Mateusza. Stanowią one prolog do Ewangelii jego autorstwa. W odróżnieniu od pozostałej części Mateuszowego dzieła, rozdziały 1-2 odznaczają się swoistością literacką i tematyczną. Niemniej jednak wpisują się w myśl przewodnią całej Ewangelii, która usiłuje odpowiedzieć na pytanie: kim jest Jezus?³⁵ Można więc w tym przypadku mówić o Mt 1-2 jako o prologu chrystopologicznym³⁶. Mateuszowa Ewangelia dzieciństwa posiada przejrzystą strukturę, na którą składa się sześć perykop:

- 1) Rodowód Jezusa (1,1-17);
- 2) Narodzenie Jezusa (1,18-25);
- 3) Mędrcy ze Wschodu (2,1-12);
- 4) Ucieczka do Egiptu (2,13-15);
- 5) Rzeź niemowląt (2,16-18);
- 6) Powrót do Nazaretu (2,19-23).

Natomiast szczegółowa struktura tych perykop przedstawia się następująco³⁷:

- 1) Rodowód Jezusa (1,1-17):
  - 1,1 – tytuł;
  - 1,2-6a – od Abrahama do Dawida;
  - 1,6b-11 – od Dawida do niewoli babilońskiej;
  - 1,12-16 – od niewoli babilońskiej do Jezusa;
  - 1,17 – podsumowanie.
- 2) Narodzenie Jezusa (1,18-25):
  - 1,18a – tytuł;
  - 1,18b-19 – tło wydarzeń: sytuacja Maryi – sytuacja Józefa;
  - 1,20a – ukazanie się anioła Józefowi;
  - 1,20b-21 – przekazanie misji Józefowi;
  - 1,22-23 – cytat refleksyjny – komentarz ewangelisty;

³⁵ R.E. Brown, *The Birth of the Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in Matthew and Luke*, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 1999, s. 48.

³⁶ A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza rozdziały 1-13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (Nowy Komentarz Biblijny NT I/1)*, Częstochowa 2005, s. 77.

³⁷ Tamże, s. 85, 99, 116, 130.

- 1,24-25 – wypełnienie polecenia anioła.
- 3) Mędrcy ze Wschodu (2,1-12):
- 2,1a – wprowadzenie;
  - 2,1b-3 – mędrcy w Jerozolimie;
  - 2,4-6 – Herod, arcykapłani i uczeni ludu;
  - 2,7-8 – Herod i mędrcy;
  - 2,9-11 – mędrcy w Betlejem;
  - 2,12 – zakończenie.
- 4) Ostrzeżenie we śnie i ucieczka do Egiptu (2,13-15).
- 5) Rzeź niemowląt (2,16-18):
- 2,16 – wydarzenie;
  - 2,17-18 – objaśnienie.
- 6) Powrót (2,19-23):
- 2,19-21 – nakaz we śnie i powrót do ziemi Izraela;
  - 2,22-23 – nakaz we śnie i udanie się do Nazaretu.

Nie sposób ustalić, w jakim stopniu ewangelista posłużył się już istniejącymi opowiadaniem o narodzinach Jezusa. Analizując jego dzieło, można stwierdzić, że z pewnością opierał się na obecnych w Kościele pierwotnym przekazach ustnych, dotyczących poczęcia Jezusa z Ducha Świętego, Jego narodzenia za panowania Heroda Wielkiego, pobytu w Nazarecie³⁸ czy prawnie zawartego małżeństwa Maryi i Józefa³⁹. Z pewnością korzystał także ze źródeł pisanych, chociażby przedstawiając szczegółową genealogię, która ukazuje dziecię Jezus w trzech aspektach: jako człowieka, członka narodu wybranego; jako króla Izraela, będącego potomkiem Dawida; jako Syna Bożego, za sprawą interwencji Ducha Świętego i maryjnego *fiat*⁴⁰. Na próżno jednak szukać wzmianek o tych wydarzeniach w dokumentach pozachrześcijańskich. Józef Flawiusz potwierdza ciemienie ludu za panowania Heroda, jednak nic nie pisze o śmierci niemowląt w Betlejem i przybyciu mędrców ze Wschodu. Milczenie to można wyjaśnić małym znaczeniem społecznym opisywanych ówczesnie wydarzeń⁴¹. Nie można jednak całkowicie zaprzeczyć ich historyczności.

Należy odrzucić dwa skrajne stanowiska „albo – albo”, które w Ewangelii dzieciństwa upatrują albo legendę niemającą nic wspólnego z rzeczywistością, albo wierny opis faktów. Bibliści co do jednego są zgodni – nie da się przypisać takiego samego waloru historycznego Mt 1-2, jak pozostałej części tego dzieła. Podkreślają z kolei poetycki aspekt opisywanych wydarzeń oraz kompendium przesłania chrystopologicznego⁴².

³⁸ Tamże, s. 78.

³⁹ A. Gibek, *Chrystopologiczne τόποι (miejsca) w Ewangelii dzieciństwa...*, art. cyt., s. 218.

⁴⁰ K. Ziąja, *Mateuszowa i Łukaszkowa Ewangelia Dzieciństwa – różnice, podobieństwa, przesłanie*, „Scriptura Sacra” 2016, nr 20, s. 45-46.

⁴¹ A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza...*, dz. cyt., s. 79.

⁴² Tamże, s. 79.

Gdy przychodzi do określenia gatunku literackiego Ewangelii dzieciństwa, pojawia się pewna trudność. Cała Ewangelia to połączenie trzech, wzajemnie się przenikających poziomów: teologiczno-pastoralnego, apologetycznego i historycznego. Stąd A. Paciorek, analizując Mt 1-2, określa ten fragment jako wykład metodą midraszu chrystologicznego czy hagadycznego⁴³. Ewangelista, czerpiąc informację z tradycji na temat dzieciństwa Jezusa, zestawił opowiadające o tym fragmenty z odpowiednio dobranymi tekstami ze ST. Treść, jaką ujął w tej kompozycji, stanowi wypełnienie starotestamentowych zapowiedzi potwierdzonych Bożym zamysłem⁴⁴.

Charakterystyczna kolejność perykop sugeruje, że układ Mt 1-2 podyktowany jest konkretną myślą teologiczną ewangelisty⁴⁵. Już od pierwszych wersetów Mateusz pragnie wykazać, że Jezus nie staje się Mesjaszem w momencie rozpoczęcia publicznej działalności, lecz jest Nim od urodzenia, gdyż już jako Mesjasz przyszedł na świat zgodnie z zapowiedziami ST⁴⁶.

3. ZALEŻNOŚCI TYPOLOGICZNE W MT 1-2

W perykopach zawartych w Matuszowej Ewangelii dzieciństwa czytelnik ma do czynienia z różnymi postaciami. Każda z tych osób – nie tylko w perspektywie całego dzieła, ale także całej historii zbawienia – odgrywa jakąś rolę. Mateusz celowo opisuje przymioty danych osób lub związane z nimi zdarzenia, aby ukazać powiązanie z innymi osobami, o których jest mowa w ST.

3.1. MOJŻESZ TYPEM JEZUSA

W perykopie opowiadającej o ucieczce i powrocie Świętej Rodziny z Egiptu (2,13-23) nietrudno dostrzec powiązanie pomiędzy Jezusem a Mojżeszem, którego paralelna historia opisana jest w Wj 1-4. W starotestamentowej myśli judaistycznej istniała idea „drugiego Mojżesza”. Mówią o tym teksty z Pwt:

Pan, Bóg twój, wzbudzi ci proroła spośród braci twoich, podobnego do mnie. Jego będziesz słuchał (18,15)

oraz w tym samym kluczu:

Wzbudzę im proroka spośród ich braci, takiego jak ty, i włożę w jego usta moje słowa, będzie im mówił wszystko, co rozkażę. Jeśli ktoś nie będzie słuchał moich słów, które on wypowie w moim imieniu, Ja od niego zażądaję zdania sprawy (18,18-19).

⁴³ Tamże, s. 78, 100.

⁴⁴ Benedykt XVI / J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, tłum. W. Szymona, Kraków 2012, s. 27-28.

⁴⁵ K. Ziaja, *Mateuszowa i Łukaszowa Ewangelia Dzieciństwa...*, art. cyt., s. 45.

⁴⁶ H. Langkammer, *Boże Narodzenie w świetle Nowego Testamentu*, Wrocław 2011, s. 10.

Oba teksty były interpretowane w kontekście mesjańskim⁴⁷. Zapowiadany prorokiem jest Jezus Chrystus, a Mateusz w swoim tekście pragnie to wykazać. Tak jak Mojżesz został uratowany przed śmiercią grożącą mu ze strony faraona, który kazał zabić wszystkich hebrajskich chłopców (Wj 1,22), tak Jezus, dzięki interwencji anioła we śnie i poleceniu danemu Józefowi, został uratowany przed nakazem Heroda, aby zabić wszystkich chłopców w wieku do lat dwóch (Mt 2,16)⁴⁸. W obliczu tego zagrożenia Jezus wraz z rodziną musiał schronić się w Egipcie (Mt 2,13), podobnie jak Mojżesz, który dorastał na egipskim dworze, co uchroniło go przed zabójczym rozporządzeniem faraona (Wj 1,15–2,10). W tym przykładzie łącznikiem pomiędzy obiema postaciami jest Egipt, ukazany jako miejsce schronienia przed zalęknionymi władcami⁴⁹. Inni komentatorzy jako typ ucieczki Jezusa do Egiptu wskazują także scenę, w której Mojżesz musiał uciekać z Egiptu do kraju Madian, gdyż w wyniku morderstwa pewnego Egipcjanina faraon chciał go zabić (Wj 2,15)⁵⁰.

Typologię Mojżesz – Jezus rozwija Midrasz Rabba, który mówi o tym, że astrologdy faraona przekazali władcy informację, że matka wybawiciela Izraela jest w stanie błogosławionym. Nie sprecyzowali, czy jest ona Żydówką, czy Egipcjanką, przez co faraon kazał zabić wszystkie dzieci. Egipcjanie jednak protestowali, więc faraon złagodził swoje rozporządzenie, ograniczając je tylko do niemowląt Izraelitów. Opowieść poświadcza również Józef Flawiusz, co dowodzi, że musiała być uważana za prawdziwą⁵¹. Ponadto pobyt Jezusa w Egipcie kończy się wraz ze śmiercią Heroda (Mt 2,20), podobnie jak pobyt Mojżesza w obcym kraju kończy śmierć faraona (Wj 4,19). Te odniesienia potęguje podobieństwo użytych słów: Mt – *τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου*⁵² („bo już umarli ci, którzy czyhali na życie Dziecięcia”), Wj LXX – *τεθνήκασιν γὰρ πάντες οἱ ζητοῦντές σου τὴν ψυχὴν*⁵³ („gdyż umarli wszyscy ci, którzy czyhali na twe życie”)⁵⁴. Nie zatrzymując się jedynie na płaszczyźnie literackiej, można stwierdzić, że w powrocie z Egiptu powtarza się i dopełnia *exodus*. Tak jak Mojżesz został powołany, aby wyprowadzić lud z niewoli egipskiej (Wj 3,8-10), tak Jezus jest tym, który „[...] zbawi

⁴⁷ A. Kowalczyk, *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii Mateusza*, Pelplin 2004, s. 16.

⁴⁸ C. Mitch, E. Sri, *Ewangelia według św. Mateusza. Katolicki Komentarz do Pisma Świętego*, tłum. E. Litak, s. 30.

⁴⁹ Tamże, s. 30.

⁵⁰ A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza...*, dz. cyt., s. 131.

⁵¹ J. Klinkowski, „Mała Tora” – starotestamentalne tło Ewangelii dzieciństwa (Mt 1,18–2,23), „*Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*” 6 (2007), nr 1, s. 79.

⁵² Wszystkie nowotestamentowe cytaty pochodzą z: *Novum Testamentum Graece*, wyd. E. Nestle, B. Aland, Stuttgart²⁸ 2012.

⁵³ Wszystkie starotestamentowe cytaty w języku greckim pochodzą z: *Septuaginta*, wyd. A. Rahlfs, Stuttgart 2006.

⁵⁴ C. Mitch, E. Sri, *Ewangelia według św. Mateusza...*, dz. cyt., s. 33.

swój lud od jego grzechów” (Mt 1,21)⁵⁵. Należy zaznaczyć, że typologia Mojżesz – Jezus nie ogranicza się tylko do Ewangelii dzieciństwa⁵⁶.

3.2. JÓZEF EGIPSKI TYPEM JÓZEFA OBLUBIEŃCA

Perykopę o ucieczce Świętej Rodziny do Egiptu można interpretować nie tylko w kontekście osoby Jezusa, ale także Józefa, męża Maryi. Dla Mateusza historia Jezusa Chrystusa, którą pragnie on szeroko przedstawić w dalszej części swojego dzieła, opisując Jego publiczną działalność, męczeńską śmierć i chwalebne zmartwychwstanie, przybiera charakter fundamentalnego wydarzenia dla Żydów, jakim był *exodus*. Nie bez powodu umieszczono Józefa w narracji o ucieczce właśnie w kontekście starotestamentowego wydarzenia⁵⁷. Najczęściej doszukuje się w nim podobieństwa do Józefa Egipskiego. Obaj bowiem otrzymywali pouczenia od Boga w snach. Ponadto w ramach powiązania między nimi można przywołać fakt, że obaj mieli ojców o imieniu Jakub (Rdz 37,2; Mt 1,16), obaj byli prześladowani, Józef Egipski został sprzedany przez swoich braci w niewolę (Rdz 37,27), a Józef Oblubieniec musiał uciekać przed tyranią Heroda (Mt 2,13). Obaj także udali się do Egiptu (Rdz 37,36; Mt 2,14), ratując tym samym swoje rodziny⁵⁸.

Typologicznych związków obydwu postaci nie można jednak ograniczyć jedynie do wymienionych wyżej podobieństw. Należy zwrócić uwagę na analogiczną pozycję, jaką zajmują w całym dziele zbawienia. Misja Józefa, syna Patriarchy Jakuba, znajduje swoje wyjaśnienie w ostatnim rozdziale Księgi Rodzaju:

Wy niegdyś knuliście zło przeciwko mnie, Bóg jednak zamierzył to jako dobro, żeby sprawić to, co jest dzisiaj, że przeżył wielki naród. Gdy ja umrę, Bóg okaże wam swą łaskę i wyprowadzi was z tej ziemi do kraju, który poprzysiągł dać Abrahamowi, Izaakowi i Jakubowi (Rdz 50,20. 24).

W obliczu tych słów całe życie Józefa jawi się jako realizacja Bożego planu. Podobnie i życie Józefa Oblubieńca poddane jest Bożej pedagogii. Za wszystkimi wydarzeniami, które spotykają Józefa, stoi zamysł samego Boga, Pana historii, dotyczący przeznaczenia i misji Jezusa. On jest bowiem Tym, który ma wybawić swój lud od grzechów, dzięki czemu „przeżyje wielki naród”, w skład którego wchodzi nie tylko Żydzi, ale także poganie⁵⁹. Słusznie więc pisze Pius IX:

⁵⁵ J. Klinkowski, „Mała Tora”..., art. cyt., s. 79.

⁵⁶ A. Kowalczyk, *Wpływ typologii...*, dz. cyt., s. 15-57.

⁵⁷ Z. Pawłowski, *Typologiczne znaczenie cytatów starotestamentowych w Mateuszowej Ewangelii dzieciństwa* [w:] *W Panu złożyłem nadzieję. Księga pamiątkowa ku czci Biskupa Czesława Lewandowskiego w 80. rocznicę urodzin*, red. R. Andrzejewski, A. Poniński, K. Rulka, L. Urbański, Włocławek 2002, s. 469.

⁵⁸ C. Mitch, E. Sri, *Ewangelia według św. Mateusza...*, dz. cyt., s. 32-33.

⁵⁹ Z. Pawłowski, *Typologiczne znaczenie cytatów starotestamentowych...*, art. cyt., s. 469-470.

W Starym Testamencie Bóg ustanowił Józefa, syna Patriarchy Jakuba, rządcą Egiptu, aby przechowywał zboże na pożywienie ludu swego. Gdy zaś wypełniły się czasy miłosierdzia Bożego nad ludźmi, gdy miał zesłać na ziemię Jednorodzonego Syna swego, wybrał innego Józefa, którego pierwszy był tylko typem, i uczynił go panem i księciem swoich domów i skarbców⁶⁰.

Tak więc typologia: Józef Egipski – Józef Oblubieniec dokładnie odwzorowuje porządek fundamentalnych wydarzeń zbawczych w historii narodu wybranego, który swoje wypełnienie znajduje w historii i misji Jezusa Chrystusa. To poświadcza, że prorocka koncepcja „wypełnienia Pisma” nie odnosi się jedynie do konkretnych tekstów ST, cytowanych wprost przez ewangelistów, ale także do całej ekonomii zbawienia obecnej w ST⁶¹.

3.3. BALAK I FARAON TYPAMI HERODA

Choć obecność Heroda Wielkiego w narracjach Ewangelii dzieciństwa wydaje się epizodyczna, to nie można odmówić Mateuszowi wyraźnej koncepcji na przedstawienie jego postaci. Przy jej opracowaniu można wykazać pewne cechy wspólne z postaciami opowiadań starotestamentowych.

3.3.1. BALAK

Jak podaje Lb 22,4, Balak, syn Sippora, był królem Moabu. Widząc zwycięstwo Izraelitów nad Amorytami, Balak przestraszył się tego ludu. Posłał więc po Baalama z nadzieją, że ten rzuci przekleństwo na naród wybrany, dzięki czemu królestwo Moabu przetrwa. Całe opowiadanie o Balaku i Baalamie, choć objętością przerasta perypokę Mt 2,1-12, zdaje się posłużyć Mateuszowi do ujęcia jego myśli teologicznej⁶². Balak chciał wykorzystać pogańskiego proroka Baalama do zniszczenia Izraela (Lb 22,5-6); podobnie i Herod usiłował wykorzystać *mędrców* ze Wschodu do zlokalizowania miejsca pobytu Dziecięcia, by Je zabić (Mt 2,8.16). Baalam jednak nie pomógł królowi Moabu, gdyż wypowiedział słowa błogosławieństwa zamiast przekleństwa (Lb 23,7-10; 24,3-10.15-24), z kolei Magowie nie pomogli Herodowi, ponieważ nie zdradzili mu miejsca pobytu Jezusa (Mt 2,12)⁶³. Zarówno Baalam, jak i *mędrzy przybyli ze Wschodu* (Lb 22,5; 23,7; Mt 2,1). Pod koniec opowiadania pada stwierdzenie, że *mędrzy* „[...] inną drogą udali się do swojej ojczyzny” (Mt 2,12), podobnie jak Baalam, który także „[...] odszedł do swojej ojczyzny” (Lb 24,25)⁶⁴. Taka forma zakończenia opowiadania pozwala Mateuszowi na zmianę narracji i płynne przejście do nowego wątku. Tym samym czytelnik uzyskuje odpowiedź, dlaczego

⁶⁰ Pius IX, *Quemadmodum Deus*, „Acta Sanctae Sedis” 1870-1871, nr 6, s. 193.

⁶¹ Z. Pawłowski, *Typologiczne znaczenie cytatów starotestamentowych...*, art. cyt., s. 470.

⁶² J. Łach, *Pokłon magów (Mt 2,1-12)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 29 (1976), nr 5-6, s. 261.

⁶³ R.E. Brown, *The Birth of the Messiah...*, dz. cyt., s. 194.

⁶⁴ A. Kuśmirek, „*Gwiazda Jakuba*” (Lb 24,17) i jej interpretacje, „*Verbum Vitae*” 2016, nr 29, s. 56.

Herod nie przesłuchał magów. Ponadto takie zwieńczenie historii było ważne z teologicznego punktu widzenia. Mędrzy są poganami, którzy z wiarą zareagowali na chrystologiczne orędzie skoncentrowane na cudownym poczęciu i narodzinach Jezusa. Dla czytelnika zaznajomionego z Biblią oraz z tradycją midraszową fragment ten, którego tłem jest historia Balaka i Baalama, przywodzi na myśl ideę, że już w ST Bóg objawił poganom swój zbawczy zamiar⁶⁵.

Ważne jest jeszcze wskazanie na podobieństwo, które zachodzi między paralelnymi wersetami traktującymi o gwieździe. W Lb 24,17 LXX widnieje wzmianka, że *ατελει ἄστρον ἐξ Ιακωβ* („wschodzi/podnosi się Gwiazda z Jakuba”), natomiast ewangelista w Mt 2,2b pisze: *εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ* („ujrzeliśmy bowiem jego gwiazdę na Wschodzie”). Gwiazda z Mt sygnalizuje fakt przyjścia na świat Jezusa Chrystusa, z kolei gwiazda z Lb jest obrazem samego Mesjasza. Wydaje się, że takie uzasadnienie jest słuszne, gdyż cała Ewangelia Mateusza dąży do ukazania Jezusa jako potomka króla Dawida, któremu obiecana jest słynna „odrośl” (Mt 2,23; Iz 11,1). Również reakcja Heroda zdaje się potwierdzać tę tezę, gdyż w Mt 2,4 zadaje on pytanie: „gdzie ma się narodzić Mesjasz” (a nie np. nowy król Izraela)⁶⁶. Można zatem finalnie stwierdzić, że magowie oddają pokłon Mesjaszowi, którego Baalam zapowiedział dawno temu, a postawa zaniepokojonego o tron Heroda przypomina postawę Balaka⁶⁷.

3.3.2. FARAON

Po raz kolejny punktem wyjścia do analizy typologicznej staje się opowiadanie o ucieczce Świętej Rodziny do Egiptu. Tym razem uwagę przykuwa postać Heroda, którego postawa i rozporządzenie zmuszają Jezusa, Maryję i Józefa do opuszczenia ojczyzny w celu ratowania własnego życia. Paniczny lęk przed utratą tronu i władzy charakteryzuje zarówno faraona, który rozkazuje zabijać wszystkich nowo narodzonych chłopców w rodzinach żydowskich (Wj 1,22), jak i Heroda, który wydaje rozkaz, aby zabić wszystkich chłopców do lat dwóch (Mt 2,16). Ponadto jak „faraon usiłował stracić Mojżesza” (Wj 2,15), tak „Herod będzie szukał Dziecięcia, aby Je zgładzić” (Mt 2,13)⁶⁸. W wyniku ich decyzji i Mojżeszowi, i Jezusowi grozi śmierć, jednak w cudowny sposób obaj zostają uratowani. Przyczynę powyższych zdarzeń należy *upatrywać w lęku o władzę*. Józef Flawiusz wspomina, że faraon odczuwał lęk przed mającym się narodzić wyzwolicielem ludu hebrajskiego⁶⁹. Heroda także ogarnął strach, gdyż „[...] przeraził się, a z nim cała Jerozolima” (Mt 2,3). Faraon radził się swoich uczonych i astrologów⁷⁰, tak jak i Herod, który wypytywał

⁶⁵ R.E. Brown, *The Birth of the Messiah...*, dz. cyt., s. 196.

⁶⁶ A. Kuśmirek, „Gwiazda Jakuba”..., art. cyt., s. 57.

⁶⁷ C. Mitch, E. Sri, *Ewangelia według św. Mateusza...*, dz. cyt., s. 23.

⁶⁸ J. Klinkowski, „Mała Tora”..., art. cyt., s. 79.

⁶⁹ Józef Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela 2 IX 2-3*, Poznań 1979.

⁷⁰ Tamże.

swoich uczonych (Mt 2,4-5)⁷¹. W obliczu wymienianych zależności można stwierdzić, że faraon jest starotestamentowym typem Heroda.

Konkludując, należy zauważyć, że Mateusz nie bez powodu umieszcza fragmenty opowiadające o magach ze Wschodu i ucieczce do Egiptu oraz o rzezi niemowląt i powrocie do Nazaretu w jednym ciągu narracyjnym. W obu tych perykopcach tłem opisanych przez ewangelistę wydarzeń są starotestamentowe sceny, w których główną rolę odgrywają nieprzychylni Mojżeszowi i jego ludowi władcy. Jeden pragnie jego *śmierci* (faraon), natomiast drugi chce unicestwić jego lud (Balak) i wykorzystuje do tego proroka Baalama (antytypem są *mędrcy ze Wschodu*). *U Mateusza także widnieje postać złego króla, Heroda, który pragnie zabić nowo narodzone Dziecię z obawy przed utratą tronu. Tak więc dla Mateusza postać Heroda jest antytypem Balaka i faraona*⁷².

ZAKOŃCZENIE

W każdym rozdziale Ewangelii dzieciństwa da się wykazać konkretne zależności typologiczne. Jedne są mniej, inne bardziej oczywiste. Jednak wszystkie razem, jak i każda z osobna, realizują ten sam cel. Ewangelista przedstawiając czytelnikowi bohaterów, wprowadza go jednocześnie w nową rzeczywistość czasów ostatecznych, których przyczynę należy upatrywać w zapewnieniu, że „[...] tak miało się spełnić słowo” (por. Mt 2,15). Można więc stwierdzić, że poszczególne osoby ze ST, omówione w ramach niniejszego artykułu, posłużyły Mateuszowi jako figury, które są zapowiedzią wydarzeń zbawczych zrelacjonowanych w Ewangelii dzieciństwa oraz w dalszej części jego dzieła. Wszystkie one finalnie prowadzą do ukazania osoby Jezusa Chrystusa jako Mesjasza.

Powyższy artykuł miał na celu zaprezentować i opisać konkretne zależności typologiczne występujące w pierwszych dwóch rozdziałach Mateuszowego dzieła, poczynając od omówienia zagadnień wstępnych dotyczących terminologii i definicji „typologii”, a skończywszy na wykazaniu związków pomiędzy starotestamentowymi typami osobowymi a ich antytypami obecnymi w NT.

BIBLIOGRAFIA

- Allison D.C., *The New Moses. A Matthean Typology*, Minneapolis 1993.
Bartnicki R., Klósek K., *Metody interpretacji Nowego Testamentu: wprowadzenie*, Kraków 2014.
Bartnicki R., *Pascha żydowska a chrześcijańska ofiara eucharystyczna*, „Studia Theologica Varsaviensia” 18 (1980), nr 1, s. 97-124.

⁷¹ A. Kowalczyk, *Wpływ typologii...*, dz. cyt., s. 31.

⁷² R.E. Brown, *The Birth of the Messiah...*, dz. cyt., s. 193.

- Benedykt XVI / J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, tłum. W. Szymona, Kraków 2012.
- Benedykt XVI, *Verbum Domini. Adhortacja apostołska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Poznań 2010.
- Brown R.E., *The birth of the Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in Matthew and Luke*, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 1999.
- Czerski J., *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Opole 1997.
- Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013.
- Gibek A., *Chrystologiczne τόποι (miejsca) w Ewangelii dzieciństwa według św. Mateusza*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 69 (2016), nr 3, s. 217-236.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2012.
- Klinkowski J., „Mała Tora” – starotestamentalne tło Ewangelii dzieciństwa (Mt 1,18-2,23), „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 6 (2007), nr 1, s. 62-89.
- Kowalczyk A., *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii Mateusza*, Pelplin 2004.
- Krawczyk R., *Typy Chrystusa Pana w Starym Testamencie*, „Studia Warmińskie” 40 (2003), s. 7-14.
- Kuśmirek A., „Gwiazda Jakuba” (Lb 24,17) i jej interpretacje, „Verbum Vitae” 2016, nr 29, s. 41-65.
- Langkammer H., *Boże Narodzenie w świetle Nowego Testamentu*, Wrocław 2011.
- Łach J., *Pokłon magów (Mt 2,1-12)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 29 (1976), nr 5-6, s. 260-270.
- Majewski M., *Budowa Przybytku dopełnieniem dzieła stworzenia. Analiza Wj 40 w aspekcie Rdz 1*, 2012, <<https://upjp2.academia.edu/MarcinMajewski>> [dostęp: 16.03.2022].
- Mitch C., Sri E., *Ewangelia według św. Mateusza. Katolicki Komentarz do Pisma Świętego*, tłum. E. Litak, Poznań 2019.
- Novum Testamentum Graece*, wyd. E. Nestle, B. Aland, Stuttgart²⁸ 2012.
- Nowy leksykon biblijny*, red. F. Kogler, R. Egger-Wenzel, M. Ernst, tłum. M. Szczepaniak, Kielce 2011.
- Paciorek A., *Ewangelia według świętego Mateusza rozdziały 1-13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (Nowy Komentarz Biblijny NT I/1)*, Częstochowa 2005.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994.
- Pawłowski Z., *Typologiczne znaczenie cytatów starotestamentowych w Mateuszowej Ewangelii dzieciństwa [w:] W Panu złożyłem nadzieję. Księga pamiątkowa ku czci Biskupa Czesława Lewandowskiego w 80. rocznicę urodzin*, red. R. Andrzejewski, A. Poniński, K. Rulka, L. Urbański, Włocławek 2002, s. 463-489.

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia, wydanie V na nowo opracowane i poprawione*, Poznań 2013.
- Pius IX, *Quemadmodum Deus*, „Acta Sanctae Sedis” 1870-1871, nr 6, s. 193-194.
- Poniży B., *Maryja Arką Przymierza i Córką Syjonu: releksja motywów Starego Testamentu w Łk 1-2*, „Salvatoris Mater” 1 (1993), nr 3, s. 201-215.
- Praktyczny słownik biblijny*, red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1994.
- Pytel J.K., *Objaśnienie sensu biblijnego w Kościele*, Gniezno 1996.
- Septuaginta*, wyd. A. Rahlfs, Stuttgart 2006.
- Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. R.J. Coggins, J.L. Houlden, Warszawa 2005.
- Smith J.E., *Biblical Typology*, [b.m.w.], 2018.
- Stefański J., *Dlaczego Jezus nazywał siebie „Chlebem Życia”?*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 70 (2017), nr 1, s. 27-37.
- Tertulian, *De Baptismo*, PL 1.
- Tronina A., *Jozue – Jezus. Biblijna typologia zbawiciela*, „Verbum Vitae” 2002, nr 1, s. 41-56.
- Wstęp ogólny do Pisma świętego*, red. J. Szłaga, Poznań 1986.
- Zborowski M., *Typologie chrystologiczne, czyli Orygenes a próba odpowiedzi na pytanie, Kim jest Jezus?: na podstawie komentarzy i homilii do Ewangelii synoptycznych*, „Resovia Sacra” 2015, nr 22, s. 367-386.
- Ziaja K., *Mateuszowa i Łukaszowa Ewangelia Dzieciństwa – różnice, podobieństwa, przesłanie*, „Scriptura Sacra” 2016, nr 20, s. 41-55.

OLD TESTAMENT PERSONAL TYPES IN MATTHEW'S INFANCY NARRATIVE

Abstract

The Infancy Narrative in the Gospel of Mathew is a unique part of the first book of the New Testament. The evangelist describes the events leading up to Jesus' public messianic activity. The purpose of the narrative of these events is consistent with the intention of the entire work: to show the person of Jesus Christ as the Saviour and Messiah foretold in the Old Testament. Thus, non-accidental roles are played by the other characters that Matthew places in individual pericopes, characters like Joseph, Mary's spouse, Herod, or the Magi from the East. The intention of the article is to show the typological links between the protagonists of the stories of Matthew's Infancy Narrative and Old Testament characters.

Keywords: typology, Matthew's infancy narrative, Mt 1-2.